

Slutt å gjør noe, snakk!

FINANSKRISE: Noen ganger handler vi for å unngå å tenke på problemer, som kjapt å kaste 700 milliarder på et problem i stedet for å reflektere over hvordan det oppsto. Har ikke våre politiske ledere gjort for mye og snakket for lite, under Slavoj Zizek.

SLAVOJ ZIZEK

Slovensk filosof og psykoanalytiker.

Noe av det mest slående med reaksjonen på den pågående finansielle nedsmeltingen er at – slik som en av deltakerne uttrykte det – «ingen egentlig vet hva som bør gjøres.»

Årsaken til dette er at forventningene i seg selv er en del av spillet: Hvordan markedet reagerer på en bestemt intervensjon avhenger ikke bare av hvor stor tillit banksjefene og aksjemeglerne har til intervensjonene, men også og i langt større grad, av hvor mye de tror andre vil ha tiltro på disse. Keynes sammenlignet børsen med en konkurranse der deltakerne skal plukke ut en rekke vakre kvinner fra hundre fotografier: «Det dreier seg verken om å velge dem man, etter ens beste dømmekraft, virkelig mener er vakrest, eller selv ikke å velge dem som de fleste virkelig mener er vakrest. Vi har nådd et tredje nivå der vi vier vår intelligens til å forvente hva folkemeningen forventer at folkemeningen skal være.» Vi tvinges til å ta valg uten å ha tilstrekkelig kunnskap til å ta disse valgene. Eller, som John Gray sa det: «Vi tvinges til å leve som om vi var frie.»

Joseph Stiglitz skrev nylig at selv om det er økende enighet blant økonomene om at enhver redningspakke basert på Henry Paulsons plan ikke vil fungere, er det «umulig for politikere å ikke gjøre noe i en slik krise. Så vi må kanskje be om at en avtale smidd på den giftige blandingen av særinteresser, forfeilet økonomi og høyreideologi som skapte krisen, på et eller annet vis kan føre til en redningsplan som virker – eller mislykkes uten å gjøre for mye skade.» Han har rett. Siden markedene faktisk er basert på tro (og tro på andres tro), vil markedenes reaksjon på redningspakken ikke bare avhenge av dens virkelige konsekvenser, men på markedenes tro på planens positive virkning. Redningspakken kan virke selv om den økonomisk sett er feil.

Enron-skandalen i 2002 kan fortolkes som en ironisk kommentar til begrepet «risikosamfunnet»

Det er et nært slektskap mellom talene George W. Bush har holdt etter at krisen begynte og måten han henvendte seg til det amerikanske folket etter attentatene 11. september 2001. I begge tilfellene trakk han fram trusselen mot den amerikanske livsstilen og understreket hvor nødvendig det var med rask og besluttsom handling for å takle faren. I begge tilfellene gikk han inn for en delvis oppheving av de amerikanske verdiene (garantier om individuell frihet, markeds kapitalisme) for å redde disse verdiene.

Stilt overfor en katastrofe som vi ikke kan ha noen reell innvirkning på, sier folk ofte og idiotisk: «Slutt å snakke, gjør noe!» Kanskje har vi i det siste gjort for mye. Kanskje er det på tide å ta et steg tilbake, tenke seg om og si det som er rett. Sant nok snakker vi ofte om å gjøre noe i stedet for å faktisk gjøre det, men noen ganger gjør vi noe for å unngå å snakke om og tenke på problemer. Som kjapt å kaste 700 milliarder på et problem i stedet for å reflektere over hvordan det oppsto.

23. SEPTEMBER KALTE den republikanske senatoren Jim Bunning det amerikanske finansdepartementets plan om den største finansielle redningspakken siden depresjonen, for «uamerikansk»: «Noen må betale for tapene. Vi kan enten la folkene som tok de dårlige beslutningene ta konsekvensene av deres handlinger, eller vi kan spre denne smerten til andre. Og det er nøyaktig det finansministeren foreslår: Ta Wall Streets lidelse og spre den til skattebetalerne. [...] Denne massive redningspakken er ikke løsningen, den er finanssosialisme, og det er uamerikansk.»

Bunning var den første som offentlig uttrykte resonnetet bak det republikanske opprøret mot redningsplanen, som nådde sitt høydepunkt da den ble nedstemt i Kongressen 29. september. Motstanden

ble formulert som en «klassekrigføring», Wall Street mot Main Street: Hvorfor skal vi hjelpe de skyldige («Wall Street») og la vanlige låntakere (på «Main Street») betale for det? Er ikke dette et opplagt tilfelle av det økonomene kaller «moralisk risiko»? Risikoen for at noen vil handle umoralsk fordi de har en forsikring, loven eller en annen institusjon beskytter dem mot etter hvert tap som denne oppførselen måtte medføre: Hvis jeg for eksempel er forsikret mot brann, vil jeg ta færre forhåndsregler (eller til og med brenne mine egne lokaler hvis de gjorde at jeg tapte penger). Det samme gjelder for storbankene, som er beskyttet mot store tap, samtidig som de får lov til å beholde fortjenestene.

Det virker som «sosialisme» er OK, når den tjener kapitalismen

At kritikken av redningsplanen kom fra konservative republikanere så vel som venstresiden burde få oss til tenke. Det høyre- og venstresiden deler i dette tilfellet, er deres forakt for storspekulanter og næringslivsledere som tjener på risikable beslutninger, men som beskyttes mot nederlag med «gyldne fallskjerm». I denne forstand kan Enron-skandalen i januar 2002 fortolkes som en ironisk kommentar til begrepet «risikosamfunnet». De tusenvis av ansatte som nettopp hadde mistet jobbene deres og sparepengene, var sikkert og visst utsatt for risiko, og hadde lite de skulle ha sagt. Toppsjefene derimot, de som viste om risikoen og også hadde mulighet til å gripe inn i situasjonen, minimerte deres egen risiko ved å selge aksjene og aksjeopsjonene sine før konkursen. Så selv om det er sant at vi lever i et samfunn som forlanger risikofylte beslutninger, er det et samfunn der de mektige står for beslutningene, mens resten tar risikoen.

HVIS REDNINGSPLANEN virkelige er et «sosialistisk» tiltak, er den i så fall en underlig variant: et «sosialistisk» tiltak som ikke har som mål å hjelpe de fattige, men de rike, ikke lånetakerne, men utlånerne. Det virker som «sosialisme» er OK, når den tjener kapitalismen. Men hva om den «moraliske risikoen» er nedfelt i selve kapitalismens strukturelle fundament? Problemet er at det ikke finnes noen måte å skille Main Streets velferd fra Wall Streets. Forholdet er ikke-transitivt: Det som er bra for Wall Street er ikke nødvendigvis bra for Main Street, men Main Street vil ikke kunne blomstre hvis ikke Wall Street har det bra – og denne asymmetrien gir a priori fordelen til Wall Street.

Det sedvanlige «dryppe-på-klokkeren»-argumentet mot omfordeling (gjennom progressiv skatt, osv) er at i stedet for å gjøre de fattige rikere, gjør man de rike fattigere. Men denne tilsynelatende anti-intervensjonistiske holdningen inneholder faktisk et argument for den pågående statlige intervensjonen: Selv om vi alle vil at de fattige skal ha det bedre, er det kontraproduktivt å gi dem direkte hjelp, siden de ikke er økonomiens dynamiske og produktive element. Den eneste intervensjonen som trengs er å hjelpe de rike med å bli rikere, og så vil fortjenestene automatisk dryppe på de fattige. Kast pengene på Wall Street så vil de til slutte dryppe ned på Main Street. Hvis du vil at folk skal ha penger til å bygge for, bør du ikke gi de til dem direkte, hjelp heller de som låner dem ut. Dette er den eneste måten å skape virkelig velstand – alternativet er at staten bare gir penger til de trengende på bekostning av de som skaper rikdom.

Demokratene må få gjennomslag for et nytt budskap: «Det er den politiske økonomien, din tulling!»

Det er altfor lett å avvise dette resonnetet som et dobbeltmoralisk forsvar av de rike. Problemet er at så lenge vi er

Demonstranter på Wall Street uttrykker sin mening om bankenes og finansinstitusjonenes rop om hjelp. © Scanpix

belemret med kapitalismen, er det et snev av sannhet i det: Kollapsen på Wall Street vil ramme vanlige arbeidere. Dette er grunnen til at demokratene som støttet redningspakken brøt med deres venstretenkning. Men dette kan bare med rette kalles inkonsistent hvis vi aksepterer de republikanske populistenes argument om at kapitalisme og frimarkedsøkonomi er en folkelig sak som angår arbeiderklassen, mens statsintervensjon er en overklassestrategi for å utbytte vanlige hardtarbeidende folk.

Det er ingenting nytt i at staten går sterkt inn i banksystemet og i økonomien generelt

Det er ingenting nytt i at staten går sterkt inn i banksystemet og i økonomien generelt. Sammenbruddet er i seg selv et resultat av en slik intervensjon. Når IT-boblen sprakk i 2001 ble det besluttet å gjøre det lettere å få lån for dermed å omdirigere veksten mot boligmarkedet. Selvsagt er politiske beslutninger ansvarlige for tekturen i de internasjonale økonomiske relasjonene. For et par år siden beskrev en CNN-reportasje på Mali virkeligheten i det internasjonale «frie markedet». De to søylene i den maliske økonomien er bomull i sør og storf i nord, og begge har problemer på grunn av måten vestlige makter bryter de reglene de selv på brutalt vis påtvinger land i den tredje verden. Mali produserer bomull av høyeste kvalitet, men den amerikanske regjeringen bruker mer penger på å subsidiere sine egne bomullsbonder enn hele Malis statsbudsjett. Dermed er det ikke underlig at Mali ikke klarer å ta opp konkurransen. I nord på øya er EU den skyldige. EU sub-

sidierer hvert år hver eneste europeiske ku med den nette summen av fem hundre euro. Malis finansminister sa: Vi trenger ikke deres hjelp eller leksjoner om de positive virkningene av å avskaffe overdreven statsregulering, hvis dere bare hadde vært så snille og overholdt deres egne frihandelsregler så ville våre problemer vært over. Hvor er de republikanske forsvarerne av det frie markedet her? Ingensteds, fordi Malis kollaps er konsekvensen av hva det betyr for USA å sette «landet først».

Dette viser er at markedet aldri er nøytralt, dets operasjoner er alltid regulert av politiske beslutninger

DET DETTE VISER er at markedet aldri er nøytralt, dets operasjoner er alltid regulert av politiske beslutninger. Det virkelige dilemmaet er ikke «statlig intervensjon eller ikke?», men «hvilken type statlig intervensjon?». Og dette er hva politikk dreier seg om: Kampen for å definere betingelsene som styrer livene våre. Debatten om redningspakken dreier seg om beslutninger om grunnleggende aspekter ved våre sosiale og økonomiske liv, det framkaller til og med klassekampspøkelset. Som med mange virkelige politiske problemer, dreier ikke denne seg om partipolitikk. Det finnes ikke noen «objektiv» ekspertposisjon man bør anvende: Det må tas en politisk beslutning.

24. september utsatte John McCain sin valgkamp, dro til Washington og hevdet at det var på tide å sette til side partiforskjellene. Var dette virkelig et tegn på at han var

klar til å sette til side partipolitikken for å gi seg i kast med problemene som angår oss alle? På ingen måte. Det var et «Mr. McCain drar til Washington»-øyeblikk. Politikk er nettopp kampen for å definere et «nøytralt terreng», noe som er grunnen til at McCains forslag om å samling på tvers av partiskillene var en rent politisk holdning, partipolitikk utkledd som ikke-partipolitikk, et desperat forsøk på å påtvinge hans posisjon som universelt apolitisk. Og verre enn «partipolitikk» er partipolitikk som prøver å gi seg ut for å være hevet over partipolitikken: Gjennom å påtvinge seg selv som stemmen for Det hele, reduserer en slik politikk sine motstandere gjennom å gjøre dem til aktører som representerer særinteresser.

Av denne grunn var det riktig av Obama å avvise McCains oppfordring om å utsette den første valgdebatten og å påpeke at sammenbruddet gjør en politisk debatt om hvordan de to kandidatene vil løse krisen desto mer påkrevd. I valget i 1992 vant Clinton med mottoet «Det er økonomien, din tulling!» Demokratene må få gjennomslag for et nytt budskap: «Det er den politiske økonomien, din tulling!» USA trenger ikke mindre politikk, det trenger mer.

© norske LMD. Oversatt av R.N.

